

Van de noodzakelijkheid om de heilige  
vergaderingen bij te wonen



Ds. B. Pictet  
(1655-1724)

Uit: De Christelijke Zedekunst, derde boek, hoofdstuk 17  
(blz. 220-227, uitgave 1731, vertaling F. Halma), Ds.  
Benedictus Pictet (1655-1724).  
In leven hoogleraar en Evangeliebedienaar te Genève.

*Overgezet uit oude druk door P.J. Snoei te Dodewaard.  
December 2020*

## *Van de noodzakelijkheid om de heilige vergaderingen bij te wonen*

Niemand is onkundig, dat het altoos de gewoonte der volken is geweest vergaderingen te houden, om hun dienst en eerbied de Godheid op te dragen. Dit is van de heidenen, Joden en christenen gedaan. 't Is elk bekend, dat God wilde dat Hem een tent, of tabernakel werd opgericht, die als een draagbare tempel was, waarin Hij werd aanbeden en Hem offeranden geofferd werden. Ook dat Salomo Hem een tempel liet bouwen, met meer dan een koninklijke pracht en heerlijkheid, waar al het volk in samen kwam, om de levende God, de God van Israël te aanbidden.

De christenen vergaderden, in het begin van het christendom 's nachts, en voor zonsopgang, gelijk we uit de heilige en wereldse historiën, en in 't bijzonder uit de brief die Plinius de jonge, aan keizer Trajaan schreef, klaarlijk zien, waaruit het kwam dat men de christenen lichtschuwers noemde. De plaatsen waar zij, in de eerste eeuwen, tot pleging hunner godvruchtigheden bijeen kwamen, waren bijzondere huizen, kerkhoven en verholen hoeken, om voor de woede der vervolging beveiligd te zijn. Vervolgens hadden ze bidplaatsen, of bedehuizen, die door een plakkaat van Diocletiaan verwoest, doch ten tijde van Constantyn haast weer opgebouwd werden, gelijk hij zelfs prachtige kerken, tot oefening van de christelijk godsdienst liet stichten.

In deze vergaderingen werden de schriften der profeten en apostelen gelezen. Men zong er lofzangen in ter ere van God, en van de God Christus, gelijk dezelfde Plinius aanmerkt, die er ook bijvoegt, dat men zich met plechtige

ede in die samenkomst verbond om geen dieverij, of overspel te begaan, en godsdienstiglijk de beloofde trouw te houden. Verder werden er de Heilige Schriften in verklaard en de sacramenten in bediend. Men deed er geldzamelingen in voor de gevangenen, enz. omtrent op gelijke wijze als wij hedendaags in onze kerken doen.

Vele redenen verplichten ons de heilige vergaderingen waar te nemen.

De *eerste* is genomen uit de uitdrukkelijke vermaning van de apostel Paulus, Hebréeën 10: 25; *Laat ons, zo zegt hij, onze onderlinge bijeenkomsten niet nalaten.*

En dit bewijs is te krachtiger, omdat er ten tijde van de apostel gevaar in stak, om zich in de heimelijke vergaderingen der gelovigen te laten vinden, vermits men in dezelve kon overvallen, naar de gevangenis gesleept en verder, wegens die gewaande misdaad ter hals-straffe gedoemd worden. Indien derhalve de apostel in die zware tijd van vervolging wilde dat de belijders van de christelijke naam hun bijeenkomsten niet nalieten, hoeveel te meer zijn er de christenen toe verplicht die er zonder gevaar in kunnen zien, en die in plaatsen wonen waar zij de volle vrijheid genieten, om tot de oefening van hun godsdienst in het openbaar en als met opgestoken hoofde te vergaderen!

De *tweede* reden wordt hier uit afgeleid dat Zich God op een bijzondere wijze in deze bijeenkomsten laat vinden. *Waar twee of drie vergaderd zijn in Mijn Naam, zegt de Heere Christus, Matth. 28: 20, daar ben Ik in het midden van hen.* 't Is waar dat de Heilige Schrift ons leert dat de Allerhoogste *niet woont in tempelen met handen gemaakt*, naar het woord van de profeet. *De hemel is Mij een troon,*

*en de aarde een voetbank Mijner voeten; hoedanig huis zult gij Mij bouwen, zegt de Heere, of welke is de plaats Mijner rust?* Handelingen 7: 49, 17: 24. Dit wil zeggen dat God niet in onze kerken woont door noodzakelijkheid dat Hij er niet in vervangen of besloten is, gelijk de mensen en andere schepselen zijn in een gebouw, doch ondertussen zegt Hij ons Zelf, dat Hij somwijlen in deze geheiligde plaatsen woont, met de bijzondere blijken Zijner tegenwoordigheid. Ook zeide Salomo tot de Heere; 1 Kon. 8: 13: *Ik heb immers een huis gebouwd U ter woonstede, een vaste plaats tot Uw eeuwige woning.* Hij hoort er gunstelijk onze gebeden, verleent er ons overvloedige genadegaven en doet er ons de uitwerksels Zijner hoede en bescherming gevoelen. Daar maakt Zich God aan Zijn kinderen bekend. Daar voedt Hij hen met het hemels brood van Zijn Woord, en drenkt hen aan de springende wateren ten eeuwigen leven. Daar stort Hij Zijn Geest op hen uit, en belooft hen Zijn heerlijkheid, en gelukzaligheid. Als de apostelen in één en dezelfde plaats vergaderd waren, liet Hij vurige tongen op hen nederdalen, en wanneer de apostel Petrus predikte in een bijeenkomst die hij beroepen had, ontving Cornelius de Heilige Geest.

Niet dat God Zich niet overal bij de gelovigen bevindt. Hij komt in hun binnenkameren, wanneer zij er zich in opsluiten om Hem aan te roepen, maar Hij is op een bijzondere wijze bij hen in zijn huis der samenkomst met hun medebroederen. Ook hadden de heilige mannen Gods geen groter verlangen, dan om in de tent des Heeren te verschijnen. Wanneer David wredelijk van koning Saul vervolgd, en genoodzaakt werd in woestijnen te vluchten, zich in hollen en rotsten te versteken, en bij de Filistijnen te verbergen, hoorde men hem niet klagen wegens het derven van 's konings paleis en tafel, of de vermakelijkheden van

het hof, maar het enige waar hij dag en nacht naar blaakte, was het huis van Zijn God. *Gelijk een hert schreeuwt naar de waterstromen*, riep hij uit, *alzo schreeuwt mijn ziel tot U, o God. Mijn ziel dorst naar God, naar den levenden God; wanneer zal ik ingaan, en voor Gods aangezicht verschijnen?* Psalm 42: 2,3. En in de 84<sup>e</sup> Psalm, vers 2 t/m 5 horen wij hem 't geluk verheffen van degenen die het vreedzaam genot van Gods tabernakel hadden: *Hoe lieflijk zijn Uw woningen*, zegt hij, *o HEERE der heirscharen! Mijn ziel is begerig en bezwijkt ook van verlangen naar de voorhoven des HEEREN; mijn hart en mijn vlees roepen uit tot den levenden God. Zelfs vindt de mus een huis, en de zwaluw een nest voor zich, waar zij haar jonkskens legt, bij Uw altaren, HEERE der heirscharen, mijn Koning en mijn God. Welgelukzalig zijn zij die in Uw huis wonen; zij prijzen U gestadiglijk. Sela.*

Men moet hier niet tegenwerpen, dat wij dezelfde voordelen niet hebben die de ouden hadden, die met hun ogen de tekenen zagen van Gods tegenwoordigheid, want God is niet minder tegenwoordig onder 't Evangelie, dan Hij onder de wet was. Ook zegt de apostel Paulus, 2 Kor. 3: 18 dat *wij allen, met ongedekten aangezichte de heerlijkheid des Heeren als in een spiegel aanschouwende, worden naar hetzelfde beeld in gedaante veranderd van heerlijkheid tot heerlijkheid, als van des Heeren Geest.*

Wij halen een *derde* reden uit deze grondstelling, dat het niet genoeg is het geloof te hebben, maar dat wij er noodzakelijk openlijke belijdenis van moeten doen. Waarin nu kan men beter een openbare belijdenis van zijn geloof doen dan in deze heilige vergaderingen, waar Gods Naam plechtig wordt aangeroepen, Zijn lof luidruchtig opgezongen, en de heilige verbondstekenen, die de eigen

geloofwaardigste getuigenissen der christelijke belijdenis zijn, bediend worden?

Deze derde reden kan met een *vierde* ondersteund worden, namelijk dat men de vergaderingen niet kan verlaten zonder tegen God te misdoen. Want niet alleen stelt dit, dat men zich niet wil laten vinden in een plaats waar Hij verklaart dat Hij gevonden wordt, maar 't is ook een verachting van het leraarsambt, dat Hij *tot de verzameling der heiligen, tot het werk der bediening, en opbouwning van het lichaam van Christus*; naar de leer des apostels in Efeze 4: 11 en 12 heeft ingesteld. Ook dreigt God, door de profeet Zacharia, hfdst 14: 17, 18, dat er geen regen zal zijn voor hen, die niet willen opkomen om den HEERE der heirscharen te aanbidden.

De Joden zeggen, dat hij die de vergaderingen veracht, geen deel zal hebben in de toekomstige eeuw. En daar is een besluit, namelijk het 20<sup>e</sup> der kerkvergadering van Elviren, tegen zulke mensen.

Voeg bij al deze redenen:

I. Dat de vergaderingen te verlaten, is de gelegenheden te ontvliesen om te vorderen in de godsvrucht. Want zij strekken om in ons het geloof te werken en te vermeerderen, onze liefde op te wekken, en onze hartstochten te breidelen. *Zo is dan het geloof uit het gehoor, en het gehoor door het Woord Gods*, Rom. 10: 17.

II. Dat de gebeden die van vele gelovigen geschieden van groter kracht zijn, dan die van een christen in het bijzonder. Vele granen wierook in een gloed geworpen, geven een veel aangener geur. Verscheiden stemmen samengevoegd, maken de maatzang welluidender. Vele

reine handen tegelijk ten hemel opgeheven kunnen het best Gods toorn stillen. De gebeden, die in een heilige eendracht geschieden, doen een heilig geweld op God, en verkrijgen een overvloed van genade. God scheidt behagen, dat Hij in de gemeenschap der heiligen gediend wordt. Dus wil Hij in de hemel zijn aangebeden van een menigte hemelse geesten. En hieruit is het zeggen ontstaan, dat de heilige vergaderingen op aarde levendige afbeeldingen zijn van die van de hemel.

III. Eindelijk is het zeker, dat deze vergaderingen de eendracht en het onderling verstand bevestigen, en ons verbinden om elkander lief te hebben. Wij komen niet in dezelve plaats bijeen, om naderhand te leven alsof wij gans geen verbintenis hadden, maar als leden van hetzelfde verborgen lichaam. Wij roepen er dezelfde Vader in aan. Wij zien er elkander aan als broeders van de Heere Jezus Christus. Wij worden met hetzelfde Brood gevoed. Dezelfde zaligheid wordt ons aangeboden. Tenminste verschaffen deze vergaderingen krachtige beweegredenen om elkander niet te verachten. Want alhoewel verscheiden van staat, zo erkennen wij ons allen arme zondaars voor God te zijn. Allen in zonde geboren, allen de verdoemenis waardig. De rijken belijden er in, dat de geestelijke en hemelse goederen, waaraan de armen zo wel deel hebben als zij, alleen de ware rijkdommen zijn. De geleerden worden er in overtuigd, dat de kennis der zaligheid, die God de eenvoudigen en kleinen heeft geopenbaard, de enige noodzakelijke kennis is. De edelen leren er in, dat de wedergeboorte, waardoor wij uit God zijn geboren, de oprechte en ware adeldom is. De heren, dat de ware vrijheid, die de dienstknechten met hen genieten, is van de slavernij der zonde verlost te zijn.



Allen betuigen wij er in 't algemeen in, dat wij maar stof en as voor de Heere zijn, en niet de minste aanblik Zijner genade verdienen.

Deze aanmerkingen leiden ons tot nederigheid, om onze evennaasten niet te smaden, of met verachting aan te zien, gelijk al deze redenen ons verplichten om de heilige vergaderingen bij te wonen.

Degenen die niet in deze gedachten zijn, maken enige tegenwerpingen hierover, die men lichtelijk kan beantwoorden.

I. Daar zijn er die de vergaderingen nalaten, omdat er, zeggen ze, geen noodzakelijkheid is, om zijn godvruchtigheid in het openbaar te vertonen.

Ik sta toe dat deze reden enige waarschijnlijkheid zou hebben, indien God ons niet uitdrukkelijk belast had, dat wij ons in de plaatsen, waar Zijn Naam openlijk aangeroepen wordt, moeten laten vinden, en de kerkdienst niet te dien einde had ingesteld, maar na een uitdrukkelijk bevel van God. Zo is het een goddeloosheid Hem gehoorzaamheid te weigeren. Wat meer is; alhoewel wij, in onze godsdienstplichten, de goedkenning der mensen niet moeten zoeken, zo moeten wij echter elkander stichten. Nu stichten wij elkander niet wanneer men niet ter plaatse verschijnt waar God wil dat wij ons laten vinden om Hem, met een onderlinge samenstemming onze eerbewijzingen op te dragen.

II. Men zegt dat God overal is, en dat men derhalve niet behoeft uit zijn kamer te gaan, om Hem te vinden. Ik beken dat God overal is, en dit onmetelijk heelal met Zijn Wezen en wezenlijke werkzaamheid vervult.

Ik sta toe dat God bij ons in onze kamer is, en dat een

gelovige in alle plaatsen waar Hij Zijn Schepper en Verlosser aanbidt, met Jakob kan zeggen: *Dit is niet dan een huis Gods, en dit is de poort des hemels.* Gen. 28: 17. Maar kan men ontkennen, dat hij op een bijzondere wijze in de christelijke vergaderplaatsen tegenwoordig is? En gebiedt Hij ons niet dat wij er in zullen verschijnen om onze gebeden bij die van onze broederen te voegen? Degenen dan die uit hun huis niet willen gaan om in Gods bedehuis te komen, en zulks tegen Gods uitdrukkelijk bevel, hebben te vrezen dat God Zich niet bij hen in hunne kamers zal laten vinden, dewijl zij 't niet de moeite waardig achten Hem in de plaatsen te zoeken, waar zij verzekerd zijn dat Hij altoos, van de ware zoekers gevonden wordt.

III. Men zegt, dat men God vuriger in zijn kamer bidt, minder door de voorwerpen afgetrokken wordt, en de dienst in 't bijzonder genoeg is.

Ik beken dat de bijzondere dienst een groot gebruik heeft, maar loochen dat men de openbare dienst mag verzuimen, naardien God beiden van ons vordert, en wij gehouden zijn Gods gebod blindelings op te volgen.

Voorwaar, men kan niet ontkennen;

1. Dat de openbare dienst iets in zich heeft, dat de mensen de godsdienstigheid en een heilige ijver inboezemt, waartoe ik niet beter dan de woorden van een vermaarde schrijver (de heer Jurien) kan aantekenen. *'t Gezicht der kerken, zegt hij, 't geen huizen des gebeds zijn, de tegenwoordigheid der engelen die men weet dat zich in deze plaats bevinden, de gemeenschap ener menigte zielen, die hun beloften, gelijk hun stemmen samenvoegen. Gods Woord dat aan de oren klinkt, de gebeden die zich verenigen, en schoon in vele harten ontvangen, maar één*

*enige smeking uitmaken; al deze dingen brengen zeer veel toe tot de verheffing van het gemoed, en dienen grotelijks om er de wereldse gedachten uit te verbannen en er heilige overdenkingen in te kweken.*

2. Het tweede dat men niet kan ontkennen is, dat de openbare dienst veel geregelder is, omdat hij is gevest op instellingen, tot welkers onderhouding men verplicht is, door het gezag van een medegenootschap, dat tot zijn verrichtingen de stilstand van alle andere bezigheden beveelt en zoveel 't doenlijk zij, de gelegenheden afsnijdt van aftrekking. Als het de huisgezinnen zelfs buiten hun woningen brengt, om zich daar geheel met de godsdienstplichten te verledigen, daar de bijzondere dienst veel tussenvallen onderhevig is, die, desondanks, uit de noodzakelijkheden des levens bestaan.

3. Bij deze twee aanmerkingen voeg ik een derde. Ik bid hen allen, die de bijzondere dienst voor de openbare stellen, eens te overwegen wat er van komen zou indien heel de wereld van hun gedachten ware. Het leraarsambt was bijkans van geen gebruik. Enige predikatiën van tijd tot tijd konden volstaan, en zouden genoeg zijn. Nu laat ik oordelen, of dit gevoelen, 't geen het leraarsambt vernietigt, dat door de Heere Christus is ingesteld, aannemelijk zij?

IV. Men zegt dat men zo dikwijls niet ter kerke gaat, als men wel doen zoude, indien men zielroerende, welsprekende en begaafde predikers had.

Maar dit is het toppunt der verdorvenheid. God zendt ons Zijn dienaars om ons het Woord te verkondigen. Zij doen zulks, maar dat voldoet ons niet. Wij willen dat het welsprekende, met wereldse versierselen getooid, en naar de zwier der heidense redenaren zal verricht worden. Want

alhoewel de gave der welsprekendheid geenszins te verachten is, wanneer zij binnen de palen der christelijke zedigheid blijft, en niet tot een toneelgezets overslaat, zo moet men echter altoos in de kerkredenen meer op het pit der zaken, dan de schors der woorden letten; naardien zij niet zijn geschikt om de kracht der menselijke welsprekendheid, maar die der godvruchtigheid en van Gods geheimenissen te ontvouwen, en de plichten aan te wijzen die ons te verrichten staan tot zaligheid. Dat dan wel op een eenvoudige, hoewel tevens krachtige en overredende wijze kan geschieden zodat de leraar meer voor het hart, dan voor het oor predike. Echter hebben wij niet voor hiermede alle welsprekendheid te wraken, die somwijlen veel kan toebrenge om 't gemoed te roeren, zonneklaar uit de redenen van de apostel Paulus, voor koning Agrippa, de stadhouder Felix, en in andere voorvallen te bespeuren, waarin hij wel toonde dat hij niet van de zuivere kracht der welsprekendheid was misdeeld. Doch wij willen haar alleen in de rechte palen sluiten, opdat ze door uitgezochte bloempjes der redenrijk- en dichtkunde, buiten de zedigheid en deftigheid ener christelijke leerrede niet uitspatte. Zodat men van zulke kerkredenen niet dan bloeisel en boemen, en geen vruchten, (om niet te zeggen, niet dan schors en kaf, en geen pit of voedzaam graan) ziet, waarover zich echter de meeste menigte verwonderd en als opgetogen staat, schoon zij maar als een klinkende schel, en voor hen een onzeker geluid, in de lucht slaande gehoord heeft. Doch zover is het bederf zelf in het heiligdom doorgedrongen, en Paulus zou mogelijk zelf deze fijngevoelige toehoorders, hoe krachtig anderszins in zijn redenen, niet behaagd hebben, die van zichzelf getuigt in 1 Kor. 2: 3, 4, 5 dat hij de Korinthiërs was geweest *in zwakheid en in vreze en in veel beving.*

*Zodat zijn rede en prediking was niet in beweeglijke woorden der menselijke wijsheid, maar in betoning des geestes en der kracht; Opdat uw geloof, voegt hij erbij, niet zou zijn in wijsheid der mensen, maar in de kracht Gods.*

Men lette ook verder aandachtig op 't geen hij er in 't vervolg opzichtelijk tot deze stof bijvoegt, en men zal lichtelijk zien hoe hoog de apostel de kennis der zaken en verborgenheden van het Evangelie boven die van de woorden der waarheden stelt aan welke laatste zich niet luttel mensen vergapen, menende dat zij de waarheid kennen en bezitten, daar onderwijl de gedachten aan haar slechts door hun hersenen zweven, waarvan de woorden hen somwijlen over de tong rollen, doch de waarheid zelf blijft hen onbekend, en is nooit in hun harten geworteld.

Men heeft deze onderscheiding wel in acht te nemen, dewijl de meeste genaamde christenen zich jammerlijk door de schijn der zaken verblinden, en de belijdenis van de godsdienst voor de godsdienst zelf nemen, gelijk mede het uiterlijk kerkgaan, 't zij met vrucht, of vruchteloos, aandachtig of zonder aandacht, voor alle godsdienstoefeningen, doch op dat verrichte werk zonder enig nadenken berustende. Deze mensen zijn aan de andere kant niet minder te beschuldigen dan die de openbare godsdienst klein achten en verzuimen.

V. Eindelijk zijn er mensen, die rechtuit zeggen, dat ze niet in de kerk gaan omdat ze zich niet gesteld vinden om een predikatie te horen en liever een leerrede thuis lezen. Maar hoevelen zijn er niet wél ter kerke gegaan met een berooid hoofd, en verstrooide gedachten, en heel ongesteld om door een predikatie geraakt te worden, die echter ten hoogsten door 't geen zij gehoord hadden werden aangedaan? Laat God Zich somwijlen niet vinden van

degenen die Hem niet zoeken? Is het daarenboven niet een goddeloosheid te zeggen dat men niet gesteld is om de stem van Zijn God, Schepper, Rechter, Weldoener en Verlosser te horen?

Ik rep van deze goddelozen niet, die door heilloosheid niet ter preke gaan, en zeggen, als de Romeinse landvoogt tegen de apostel Paulus zei: *als ik gelegen tijd zal hebben bekomen , zo zal ik u tot mij roepen.* Hand. 24: 25. Of als koning Amazia tegen de profeet Amos, hfdst. 7: 12, 13: *Gij ziener, ga weg, vlied in het land van Juda; en eet aldaar brood en profeteer aldaar. Maar te Bethel zult gij voortaan niet meer profeteren.*

Verder, indien degenen die de heilige vergaderingen niet waarnemen, omdat ze zich met een bijzondere dienst vergenoegen, te laken zijn, hoeveel temeer dezulken:

I. Die de tijd, door de Kerk Gods toegewijd, met spelen en in ongebondenheid doorbrengen. Voorwaar, het is te verwonderen dat christenen zulke feilen begaan, dat zij aan de wereld en hun vermaak een dag besteden, die de Kerk Gode geheiligd heeft. Men is niet verwonderd dat een mens, die met werken van godvruchtigheid en liefde is bezet, somwijlen uit de heilige vergaderingen blijft, maar dat mensen zich dezelve onttrekken om te spelen, of te drinken. Dit zou men kwalijk kunnen begrijpen, indien men niet wist, tot hoe verre de menselijke verdorvenheid voortgekropen was.

II. Die om het geringste beletsel, en somwijlen zonder enige reden niet ter kerke gaan.

III. Die bezigheden zoeken, en heel blij zijn als zij er enige vinden die hen van de godsdienst afwenden.

IV. Die 's zondags, de dag die men alleen Gode moet

toewijden, zonder noodzakelijkheid, en alleen uit vermaak, reizen of spelevaren.

V. Die door tederheid niet uit het huis willen gaan, om hun gezondheid, zo zij voorgeven, niet te krenken.

VI. Die, om meer op hun gemak te leven, en onrechtvaardige rijkdommen bijeen te schrapen, in plaatsen gaan wonen, waar geen oefening van de ware godsdienst is. Ik geef toe dat er sommigen meer te verschonen zijn dan anderen, maar allen staan ze schuldig, want hoedanig zij zich ook mogen verschonen, zij kunnen niet loochenen, dat de ware redenen die hen weerhoudt is, dat zij meer hun goed beminnen dan Gods gemeenschap. Zij kunnen niet ontkennen, dat ze zeer ver af zijn van de gedachten des koninklijken profeets, die zeide *dat zijn ziel bezweek van verlangen naar de voorhoven des HEEREN*; Ps. 84: 3. Uiteindelijk kunnen zij niet loochenen dat hun godvruchtigheid heel flauw en kwijnende is, en zij heel lichtelijk, uit de staat waarin zij zijn, tot de onverschilligheid der godsdienstbelijdenissen zouden kunnen over-slaan. De apostel Paulus ook, nadat hij de Herbreeën vermaand had, Hebr. 10: 23, om *de onwankelbare belijdenis der hoop vast te houden*, voegt erbij, vers 25, 26: *En laat ons onze onderlinge bijeenkomst niet nalaten, gelijk sommigen de gewoonte hebben, maar elkander vermanen; en dat zoveel te meer, als gij ziet dat de dag nadert. Want zo wij willens zondigen, nadat wij de kennis der waarheid ontvangen hebben, zo blijft er geen slachtoffer meer over voor de zonden.* Nu heeft men wel te letten op het vervolg der redenering van Paulus, en men zal zien dat zijn oogwit is om aan te wijzen dat wanneer men zich de christelijke vergaderingen onttrekt, men met grote schreden naar de afval, en zelf tot de zonde in de Heilige Geest overgaat.

Buiten twijfel zal men vragen, of men in alle godvruchtige vergaderingen die ter plaatse gehouden worden waar men is, zich moet laten vinden?

Ik antwoord dat het te wensen ware dat zulks geschiede, omdat men geen te grote zucht kan hebben om Gods Woord, door de prediking te horen, maar gelijk zulks niet wezen kan, meen ik dat men hier van kan uitzonderen:

I. Wanneer men onpasselijk, en in een staat is, waarin men niet uit de huizen kan gaan zonder God te verzoeken; doch alsdan moet men die tijd nuttig in overdenkingen, of het lezen van goede en stichtelijke boeken, besteden.

II. Wanneer men tot werken van barmhartigheid geroepen is, want dan heeft plaats hetgeen de Heere bij de profeet zegt, Hos. 6: 6, en de Heiland herhaalt in Matth. 9: 13: *Ik wil barmhartigheid, en niet offerande.*

III. Wanneer men bezig is met zaken die, of de stichting der kerk, of de samenleving, of zijn gezin betreffen, en geen uitstel lijden. Of tot een noodzakelijk onderhoud zijns levens strekken. Bijvoorbeeld: een overheid mag er zich somwijlen van onttrekken, om zich tot de bediening haars ambt te verledigen, alhoewel het heel gevoegzaam ware, dat zij hun dagwerk met de openbare aanroeping van Gods Naam, en het gehoor van Zijn Woord beginnen kon. Een leraar mag er zich somtijds van onthouden, wanneer hij met het opstellen ener predikatie, of het schrijven van enig stichtelijk boek, of 't bezoeken van zieken bezig is. Ook een handwerker, wanneer het aankomt om een zwaar huisgezin te onderhouden. En dat hij ten anderen tijde zoveel niet kan overwinnen dat hij op de viertijd kan bestaan. Echter moet niemand dit te ruim uitstrekken, en zulk een handwerker hebbe wel toe te zien, dat hij zijn tijd op de gezette werkdagen niet verzuime, om zijn behoefte tot een dekmantel te nemen van 't verwaarlozen der



openbare godsdienstplichten, op de dag die er uitdrukkelijk van de ganse christenheid toe gevierd wordt. Veeleer behoorde hij alle dagen een uur later bezig te zijn, opdat hij de tijd tot de godsdienst geschikt, tenminste op de zondag mocht uitvinden, zo nu ondertussen iemand van enige noodzakelijk werk overvallen wordt, dat geen uitstel lijdt, zo heeft hij hier omtrent zo veel omzichtigheid te gebruiken als 't mogelijk zij, om niemand door zijn ontijdige arbeid te ergeren. Overzulks moet hij hetgeen hij in de stilte kan doen niet luidruchtig maken, en zich liever binnensdeurs opgesloten houden, dan zich in zijn sloofgewaad op straat laten zien.

Ook meen ik, dat men zich de godsdienst veel minder op de zondag mag onttrekken dan op andere dagen, vermits deze dag hiertoe in het bijzonder, door de gewoonte der kerk, en 't gebruik der apostelen, (om van zijn bijzondere einden en verdere gronden tot zijn viering te zwijgen) gewijd en geschikt is.

Men vraagt ten tweede, of het een zonde zij somwijlen ten tijde der openbare vergaderingen thuis te blijven, in die gedachte, om zich met godsdienstoefeningen, en 'd overdenkingen van Gods Woord te verledigen?

Ik antwoord, dat dit somtijds, en in zekere gelegenheden mag geschieden, maar dat zulks heel zelden gebeuren moet. Omdat dit anderszins, gelijk wij alrede gezegd hebben, de openbare predikdienst onnut, of ten minste heel verachtelijk zou maken. Dat behalve het nadeel voor de godsdienst, geen kleine krak zelf aan de burgerlijke samenleving zou geven, zo niet haar onderste boven keren, hetgeen als de gewone bevatting aller volken schijnt, die eenstemmig, hoe verscheiden van gevoelen ook, echter altoos enige openbare godsdienst handhaven. Ook zou

men zich een gewoonte maken van thuis te blijven, wanneer men zekere predikers, waar men geen zin in had, niet wilde horen. En dus zou een daad, die wij eerst als heel onstrafbaar en godvruchtig aanzagen, in een goddeloosheid veranderen, of tenminste, een heel wraakbare gewoonte worden.

Men vraagt ten derde, of een leraar uit de christelijke vergaderingen mag blijven, om enige godvruchtige boeken te schrijven, die voor 't gemeen van een groot nut zouden zijn?

Ik antwoord, dat hij het wel somtijds, maar niet dikwijls mag doen, omdat hij anderen door zijn voorbeeld moet overhalen om zich in de plichten te kwijten die hij hun voorschrijft, en in Gods Woord gegrond zijn.

## Gebed

O God! Geef dat ik behoorlijk bemerkte de eer die Gij mij doet, van mij de deuren van Uw huis te openen, om daarin deel te hebben aan de geheiligde onderpanden Uwer genade. Dat mijn enig vermaak zij dat ik mij in Uw bedehuis bevinde, en geef dat ik Uwe voorhoven boven alle dingen der wereld stelle, om U daar met de verzamelde menigte eenstemmiglijk, en met een hart en een ziel, gelijk de eerste apostolische Kerk, in 't openbaar te dienen en te verheerlijken. Neem genadiglijk alle hindernissen, die ons van deze heilige oefeningen afwenden, en uit de verdorvenheid onzer harten ontstaan, uit ons weg. Opdat wij ons met een heilige ijver in de openbare godsdienstplichten kwijten, en de ijverlozen opwekken, of beschamen, dierwijze, dat wij uw Kerk op aarde meer en meer mogen helpen stichten. Totdat Gij ons uit dit aardse bedehuis, waarin Gij op een zonderlinge wijze woont met Uw tegenwoordigheid, opneemt in Uw eeuwige woonstede, die Gij vervult met Uw heerlijkheid, en waar Gij heerst in het midden uwer engelen en heiligen. Amen.

## Toepassing

Gods bestier van alle zaken,  
In de wereld en de kerk.  
Is bestempeld met Zijn merk,  
En mag niemand immers wraken.  
't Geen Hij voorschrijft als de plicht,

Dien het mensdom moet betrachten,  
Moet men hoog en nodig achten  
Dat het van ons wordt verricht.  
Niemand moet ooit wijzer wezen  
Dan hetgeen de Godheid leert,  
Hoe dat Zij wil zijn geëerd,  
Om Haar waardiglijk te vrezen.  
Wie onttrekt zich dan 't gebod,  
Om in 't openbaar te komen  
In de zamelplaats der vromen;  
Bij het onderwijs van God?  
Durft men 's Heeren dienst versmaden?  
Lasteren het predikambt,  
Waar men stout zich tegen kampt,  
Als zou 't zelfs de godsvrucht schaden?  
Godsvrucht die men pleegt in 't hart,  
Daar zij heeft haar plaats en zetel?  
Doch men raaskalt te vermetel,  
Als men dus het stuk verwacht.  
Dat men God in 't hart moet eren,  
Lijdt bij niemand wederspraak:  
Maar hoe strijdt dat met de zaak  
Van 't openbaar te leren?  
Dat men nimmer dan verzuim,  
's Heeren kerkdienst bij te wonen,  
Daar wil God Zijn gunst betonen.  
Daar is 't goud gevaagd van schuim.  
Daar wordt Godes liefde ontsloten.  
Door de leer van 't heilverbond.  
Daar wordt hoop en troost gegrondt  
Voor des Heeren gunstgenoten:  
Dan men dan 't godsdienstig werk  
Vlijtig bijwone in de kerk.